

علمی-پژوهشی
فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر
سال هفتم، شماره چهارم، پیاپی (۲۳)، زمستان ۱۳۹۲
تاریخ دریافت: ۹۲/۵/۴ تاریخ پذیرش: ۹۲/۶/۱۲
صص ۵۸ ° ۴۱

عضویت در شبکه‌های اجتماعی و تاثیر آن بر رضایت از زندگی در میان سالمدان (مطالعه موردی شهرستان جهرم)

عبدالرضا نواح^{۱*}، یلدا زبردست^۲، مجتبی حمایت خواه جهرمی^۳

چکیده

امروزه سالمدان یک بخش در حال رشد و یکی از موضوع‌های مهم قرن ۲۱ نه تنها در جامعه ما بلکه در جهان هستند. قشری که نمی‌توان آن را از جمعیت جامعه متمایز دانست و با رشد و سرعت بالایی در حال حرکت می‌باشند که چنانچه به آن توجه نگردد به یک مساله و بحران مهم تبدیل خواهد شد. در این راستا هدفی که تحقیق حاضر دنبال می‌کند افزایش مشارکت سالمدان در مسئولیت‌های اجتماعی و باقی ماندن به عنوان یک عضو فعال جامعه با تاکید بر عضویت در شبکه‌های اجتماعی و دسترسی به منابع حمایتی از خلال این عضویت است. جامعه آماری این تحقیق شامل بازنشستگان سالمند ۶۰ سال به بالای عضو کانون

ab. navvah@yahoo.com

۱- دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز (نویسنده مسئول)

۲- کارشناس ارشد جامعه‌شناسی

۳- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی و عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور

بازنشستگان آموزش و پرورش شهرستان جهرم هستند. تعداد این افراد ۶۰۲ نفر برآورد شده که با استفاده از روش نمونه گیری مطبق به صورت تصادفی تعداد ۲۰۱ نفر مورد پرسش و مصاحبه قرار گرفتند. نتایج نشان داد که رابطه معنی داری بین دسترسی به شبکه‌ها و رضایت از زندگی وجود دارد. ($p < 0/003$, $f = 9/37$) همچنین تفاوت مشاهده شده در میانگین رضایت از زندگی در دو نوع شبکه خویشاوندی و غیر خویشاوندی تفاوت معنی داری است. ($p < 0/001$, $f = 7/65$) به این صورت که میزان رضایت پاسخگویان از شبکه‌های خویشاوندی (از قبیل دوستان، اعضای خانواده و همسایه‌ها) بیشتر از رضایت از شبکه‌های غیر خویشاوندی است. به بیان دیگر نتایج حاصل از تحقیق گویای آن است که بین شبکه‌های اجتماعی و رضایت از زندگی رابطه مستقیم و مثبتی وجود دارد. به طوری که با افزایش میزان دسترسی به شبکه‌ها، میزان رضایت از زندگی هم افزایش می‌یابد. از طرف دیگر نوع شبکه‌ها هم عامل اثر گذار بر رضایت از زندگی است به طوری که گستره دسترسی و برخورداری از حمایت‌ها از طریق شبکه‌های خویشاوندی بیشتر است. همچنین گذشته از تاثیری که شبکه‌ها بر رضایت از زندگی دارند، خود مولفه رضایت هم می‌تواند بر گرایش به سمت شبکه‌های اجتماعی اثر گذار باشد.

واژه‌های کلیدی: شبکه‌های اجتماعی، رضایت از زندگی، شبکه خویشاوندی، سالمندان.

مقدمه

برای بسیاری از افراد سال‌های پیری و بازنشستگی توأم با کاهش یا از دست دادن نقش‌های گسترده‌ای است که در طول حیات خود داشته‌اند و برایشان رضایت، منزلت و نفوذ به همراه داشته‌است. سال‌های بازنشستگی ممکن است رنج آور و آزار دهنده شود مگر آنکه افراد بتوانند به نحوی بر نیازمندی‌های خود فایز آیند و شیوه‌ای جدید را برای بهره‌مندی از زندگی و لذت بردن پیدا کنند (علیخانی، ۱۳۸۱: ۴۰). روند رو به رشد جمعیت سالمندان در همه جوامع با توجه به گستره نیازهایی که برای این گروه مطرح می‌شود، نشان می‌دهد که جوامع باید از هم اکنون به دنبال سیاست‌گذاری‌های متناسب در جهت بهبود و تداوم وضعیت سالمندان باشند و گر نه این پدیده در آینده نه چندان دور دولت‌ها را با مشکل سیاست‌گذاری جدی برای

این جمعیت رو به رشد مواجه می‌سازد. از این رو جهت آماده سازی جمعیت برای یک بازنشستگی مطلوب و با کیفیت و با توجه به تغییراتی که جوامع امروزی آن را تجربه می‌کنند (از قبیل: تغییرات در ساختار خانواده، وضعیت اقتصادی و صورت بندی فرهنگی و اجتماعی آن) به دنبال طرح و ارائه راه حل‌هایی هستیم که بتوانند منجر به^۱ بهزیستی و کیفیت زندگی سالمندان شود. بررسی‌ها و شواهد نشان می‌دهد که برخورداری از شبکه‌های اجتماعی به لحاظ کمیت و کیفیت موجب خود پنداره و عزت نفس فرد سالمند می‌شود و می‌تواند به او کمک کند که توانایی‌های خود را شناخته و بهتر بر نیازهای خود فائق آید. به علاوه مانع از^۲ مطرودیت اجتماعی و به حاشیه و انزوا کشیده شدن آنها از زندگی اجتماعی خواهد بود و نیز می‌تواند در کاهش مسائل و مشکلات سالمندان به خصوص مسائل اقتصادی، اجتماعی و روانی آنها اثر گذار باشد (فیلد، ۱۳۸۷: ۴۴).

در رابطه با بررسی ارتباط بین عضویت در شبکه‌ها و رضایت از زندگی در داخل کشور کار شاخص و برجسته ای انجام نشده است. در خارج هم بیشتر تحقیقات معطوف به ارتباط با ابعاد عینی کیفیت زندگی مثل پیشرفت تحصیلی، آموزش، پیشرفت شغلی، موفقیت اقتصادی و سلامت فیزیکی است. مطالعات دیوید ملور و همکارانش (۲۰۰۸) در خصوص بررسی^۳ اثر تنهایی و عدم عضویت در گروه بر رضایت سالمندان، نتیجه به دست آمده از این تحقیق را مبنی بر ارتباط مثبت بین دسترسی به شبکه‌ها و رضایت از زندگی سالمندان تایید می‌کند. آنها در جریان تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که افراد گرایش فراگیری به شکل دادن و ابقا کمترین مقدار روابط با دیگران دارند، بنابراین ناتوانی در رفع نیازهای^۴ ملحق شدن ممکن است به احساس طرد اجتماعی، بیگانگی و تنهایی منجر شود. به عبارت دیگر عدم ارضای نیاز به روابط با دیگران منجر به احساس تنهایی خواهد شد و احساس تنهایی هم روی کاهش کیفیت زندگی و رضایت از زندگی فرد اثر گذار خواهد بود. (برای توضیح بیشتر در اینجا عدم عضویت در گروه یا عدم ارضای نیاز به روابط با دیگران، متغیر مستقل و احساس تنهایی

1-subjective wellbeing

2-social exclusion

3- loneliness effect

4- belonglness

متغیر تعدیل کننده است که رابطه آنها بر روی متغیر وابسته رضایت مورد سنجش قرار گرفته است. (ملور، ۲۰۰۸)

در تحقیقی که پورتر (۲۰۰۵) در مورد جستجوی منابع رضایت بیوگان پیر از زندگیشان انجام داد، با به کارگیری ۴۴ مصاحبه عمیق با ۱۶ بیوه سالمند به این نتیجه رسید که پدیده^۱ رضایتمندی‌های خوشایند که وی سعی داشت از خلال مصاحبه‌ها به آن پی ببرد، از ۶ مولفه تشکیل شده است: از قبیل تسلیم نشدن در مقابل شخص دیگر، انجام دادن کارها به دست خود، پیدا کردن روش‌هایی برای حفظ مشغولیت و مشخص کردن رویدادهای مهم، آوردن تنوع به زندگی و انجام دادن کاری برای دیگران. آنها این مولفه‌ها را به عنوان راه‌هایی برای خلاصی از تفکرات منفی عنوان کردند. هنگامی که زنان درباره تجارب رضایت بخش خود صحبت می‌کردند، خاطر نشان کردند که این تجارب برای آنها به شیوه‌های مشخص سودمند بوده است. لازم به ذکر است که ۶ مؤلفه پدیده رضایتمندی برگرفته از شرح حال و تجربه زنان از زندگی روزمره و تغییرات مرتبط با آن در دوران سالمندی می‌باشد. یعنی همان چیزی که از آغاز مورد توجه پورتر بوده است (پورتر، ۲۰۰۵).

مورتیمر و دیگران (۲۰۰۴) در تحقیقی با عنوان نقش^۲ مشغولیت‌های اجتماعی در رضایت از زندگی به این نتیجه رسیدند که یک همبستگی مستقیم و مثبتی بین سطوح فعالیت اجتماعی هم در گروه افراد بیمار و هم ناتوان و بیمار و رضایت از زندگی وجود دارد. آنها ۳۴۵ نفر از افراد جامعه محلی را به عنوان افراد نمونه برگزیدند. این افراد سالمندانی با میانگین سنی ۷۴ سال با ترکیب‌های متفاوتی از ناتوانی و بیماری بودند. افراد هم ناتوان و هم بیمار به طور معناداری سطوح پایین تری از مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و رضایت از زندگی داشتند. اما سطوح فعالیت اجتماعی‌شان قویا با رضایت از زندگی مرتبط بود در مقایسه با افرادی که صرف بیمار بودند. افراد ناتوان می‌توانند کارکرد فیزیکی پایین خود را با تاکید بیشتر روی شبکه‌های اجتماعی و فعالیت‌های اجتماعی جبران کنند. چیزی که در این تحقیق مورد توجه قرار می‌گیرد، کاربردهایی برای افزایش فعالیت اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی در میان افراد

1-savoring satisfaction

2- social engagement

سالمند نا توان است (مورتیمر، ۲۰۰۴).

در تحقیقی که توسط شریفی (۱۳۷۹) در مورد بررسی رابطه بین احساس تنهایی سالمندان با مشخصات فردی و اجتماعی آنان در شهر رشت انجام شده، نتایج حاکی از آن است که بین مشخصات اجتماعی نظیر داشتن تعاملات اجتماعی، شرکت در فعالیت‌های اجتماعی، برخورداری از حمایت عاطفی شبکه‌های غیر رسمی (نظیر فرزندان، افراد فامیل، دوستان، همسایگان و سایرین) و احساس تنهایی ارتباط معنی داری وجود داشته است. در پژوهش فوق برخی از عوامل زمینه ساز احساس تنهایی نظیر نداشتن درآمد کافی، عدم برخورداری از حمایت عاطفی شبکه‌های اجتماعی، برآورده نشدن برخی از نیازهای اساسی مانند داشتن مسکن، سطح تحصیلات پایین، عدم اشتغال به کار در دوران سالمندی مشخص گردیده است (شریفی، ۱۳۸۱: ۶۳). این تحقیق و تحقیقاتی از این دست به ما خاطر نشان می سازد که با توجه به تعداد فزاینده سالمندان و جایگاه آنان در جامعه لازم است در کنار بسیاری از مشکلات جسمی به مسائل روحی و روانی سالمندان نیز پرداخته شود.

روش تحقیق:

با توجه به مسئله تحقیق و متغیرهای آن از روش پیمایش (survey) و یکی از تکنیک‌های متداول آن جهت جمع آوری داده‌ها یعنی پرسشنامه (محقق ساخته) بهره گرفته ایم البته در مواقع لزوم مانند دشواری سالمندان در خواندن و فهمیدن به مصاحبه اقدام شده است (دواس، ۱۳۸۶: ۱۴).

جامعه آماری این تحقیق شامل بازنشستگان سالمند ۶۰ سال به بالای عضو کانون بازنشستگان آموزش و پرورش شهرستان جهرم هستند. از آنجایی که تمرکز تحقیق حاضر بر روی سالمندان است به هنگام نمونه گیری، جامعه آماری را محدود کرده و صرفاً بازنشستگان سالمند را از درون آن استخراج کردیم. که در این تحدید کردن تعداد کل از ۲۰۱۳ نفر به ۶۰۲ نفر تقلیل یافت.

با توجه به در اختیار داشتن اطلاعات لازم از جامعه آماری از یکی از متداول ترین روش‌های نمونه احتمالی، یعنی نمونه گیری طبقه ای متناسب بهره گرفته شده است. از آنجایی

که چارچوب کامل نمونه گیری به تفکیک جنسیت و سال تولد با شماره گذاری دقیق در اختیار بوده، بعد از تعیین حجم نمونه مقتضی (حجم نمونه ۲۰۱ نفر اتخاذ گردید با در نظر گرفتن تعداد کل زنان و مردان در جامعه آماری) شماره‌ها از جدول اعداد تصادفی به اندازه حجم نمونه انتخاب و سپس اعضای نمونه بر حسب شماره انتخاب شده تعیین شدند.

برای سنجش عملیاتی مفهوم شبکه‌های اجتماعی، در ابتدا این مفهوم را همان طوری که از آغاز مد نظر بوده به دو بعد تقسیم کرده (بعد شبکه‌های خویشاوندی و غیر خویشاوندی) و سپس معرف‌های خاص هر بعد و متناسب با آن گویه‌های هر بعد را دسته بندی کردیم. لازم به ذکر است که از آنجایی که پرسشنامه استاندارد شده ای برای سنجش مفهوم شبکه‌ها وجود نداشت برای عملیاتی کردن این مفهوم و شاخص سازی آن از مولفه‌هایی که نظریه پردازان خرد و کلان مفهوم شبکه‌های اجتماعی به عنوان مولفه‌های معیار برای سنجش این مفهوم و اندازه گیری آن در جامعه ای معین به کار بردند، استفاده کردیم. معرف‌های درجه یک برای بررسی عملی بعد شبکه‌های غیر خویشاوندی شبکه‌های اجتماعی عبارتند از: مشارکت و رهبری مدنی و برای بعد خویشاوندی، معرف‌های پیوندهای اجتماعی غیر رسمی، مشورت و بده بستان و مشارکت مذهبی را دسته بندی کردیم.

به منظور اندازه گیری مفهوم رضایت از زندگی مقیاس‌های متعددی تهیه شده اند که بسیاری از آنها متشکل از یک سوال و برخی از آنها فقط برای جمعیت بزرگسال مناسب بوده اند. دینر و دیگران (۱۹۸۵) مقیاس رضایت از زندگی (swls) را برای همه گروه‌های سنی تهیه کرده اند، این مقیاس متشکل از ۴۸ سوال بود که میزان رضایت از زندگی و بهزیستی را منعکس می کرد و تحلیل عاملی نشان داد که از سه عامل تشکیل شده است. ۱۰ سوال آن با رضایت از زندگی مرتبط بود که پس از بررسی‌های متعدد در نهایت به ۵ سوال کاهش یافت و به عنوان یک مقیاس مجزا مورد استفاده قرار گرفت. ما هم در این پژوهش برای اندازه گیری مفهوم رضایت از زندگی از این مقیاس استفاده کرده ایم. با این تفاوت که چون هدف در این پژوهش بررسی میزان رضایتمندی سالمندان از زندگی به خصوص رضایت اجتماعی و روانی

آنهاست، با جهت گیری وضعیت سالمندان مواردی به گویه‌های مقیاس فوق اضافه شده است. این گویه‌های جزئی و مرتبط هم بر گرفته از نظریات صاحب نظرانی است که سال‌ها روی موضوع رضایت از زندگی افراد کار کرده اند. این گویه‌ها عبارتند از: رضایت از وضعیت جسمی و روانی، مالی و اقتصادی، رضایت از خود، رضایت از روابط با دیگران و رضایت از جامعه و دولت. (دینر و لوکاس، ۲۰۰۳ به نقل از فصلنامه روانشناسان ایرانی، سال سوم، شماره ۱۱، بهار ۱۳۸۶)

ضرایب پایایی پس از اجرای پیش آزمون و اصلاح مجدد گویه‌ها برای تمام گویه‌های ابزار اندازه گیری قابل قبول به دست آمد. اعتبار اندازه گیری هم اعتبار صوری (اعتبار از نظر کارشناسان) بوده است. سرانجام برای بررسی متغیرها و آزمون فرضیات تحقیق از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه و همبستگی پیرسون و معادله رگرسیون استفاده شده است. (صفری و حبیب پور، ۱۳۸۸: ۵۳۵)

جدول ۱- ضرایب پایایی گویه‌های ابزار اندازه گیری

نام متغیر	شاخص	تعداد گویه‌ها	ضریب پایایی
شبکه‌های اجتماعی	مشارکت اجتماعی	۹	۰/۸
	رهبری مدنی	۹	۰/۹
	پیوندهای اجتماعی غیر رسمی	۳	۰/۷
	بخشش و روحیه داوطلبی	۴	۰/۷
	مشارکت مذهبی	۳	۰/۹
رضایت از زندگی	رضایت از وضعیت جسمی و روحی	۷	۰/۷
	رضایت از وضعیت مالی و اقتصادی	۳	۰/۶
	رضایت از خود	۲	۰/۶
	رضایت از روابط با دیگران	۴	۰/۷
	رضایت از جامعه و دولت	۴	۰/۶

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های کلی افراد مورد مطالعه به شرح زیر است:

جدول شماره ۲- توصیف فراوانی متغیرهای زمینه‌ای

درصد تجمعی	درصد	فراوانی	ویژگی‌های کلی افراد
۳۷/۸	۳۷/۸	۷۶	جنسیت
۹۹	۶۱/۲	۱۲۳	زن
			مرد
۱۳/۹	۱۳/۹	۲۸	وضعیت تاهل
۹۶/۵	۸۲/۶	۱۶۶	ازدواج نکرده
۹۸/۵	۲	۴	متاهل
۹۹	۰/۵	۱	همسر از دست داده
۱۰۰	۱	۲	متارکه کرده
			بی پاسخ
۴۶/۸	۴۶/۸	۹۴	میزان تحصیلات
۷۱/۷	۲۴/۹	۵۰	دیپلم
۹۵/۱	۲۳/۴	۴۷	فوق دیپلم
۱۰۰	۵	۱۰	لیسانس و فوق لیسانس
			بی پاسخ

با توجه به داده‌های آماری جدول شماره ۲ از کل افراد مورد مطالعه ۳۷/۸ درصد زن و ۶۱/۲ درصد مرد هستند. که این تعداد متناسب با تعداد کل افراد در جامعه آماری است. (۱۴۰ مرد و ۶۲ زن) همچنین ۱۳/۹ درصد پاسخگویان ازدواج نکرده اند، ۸۲/۶ درصد متاهل، ۲ درصد همسر از دست داده و ۰/۵ درصد متارکه کرده هستند که این تقسیم بندی با توجه به رده سنی پاسخگویان (متولدین ۱۳۳۰ و پایین تر) قابل قبول است. و تعداد ۴۶/۸ درصد پاسخگویان دیپلم، ۲۴/۹ درصد فوق دیپلم و ۲۳/۴ درصد در دسته لیسانس و بالاتر جای می گیرند که این نتایج هم با توجه به اینکه تحصیلات اکثر پاسخگویان متناسب با زمان خود دیپلم

و فوق دیپلم می باشد و تعداد بسیار اندکی از متولدان سال‌های ۱۳۳۰ و پایین تر به تحصیلات عالی روی می آوردند قابل قبول است.

ادامه جدول شماره ۲

درصد	فراوانی	ویژگی های کلی افراد
۳۲/۸	۶۶	اشتغال به کار
۶۷/۲	۱۳۵	بلی خیر
۱۲/۹	۲۶	میزان درآمد ماهیانه شغل فعلی
۶/۵	۱۳	۲۰۰ تا ۱۰۰
۰/۵	۱	۳۰۰ تا ۲۰۱
۲	۴	۴۰۰ تا ۳۰۱
		۵۰۰ تا ۴۰۱

به طور کلی میانگین نمرات مقیاس شبکه‌های اجتماعی (که از ترکیب مؤلفه‌های مشارکت اجتماعی، رهبری مدنی، پیوندهای اجتماعی غیررسمی، مشورت و بده بستان و مشارکت مذهبی به دست آمده) ۴۴/۷۲ است که از میانگین اسمی (۸۴) خیلی کمتر است و نشان دهنده پایین بودن عضویت در شبکه‌های اجتماعی از سوی سالمندان است. در بررسی‌های به عمل آمده از میزان عضویت در شبکه‌ها، ۲۰/۴ درصد گزینه کم و خیلی کم، ۳۱/۳ درصد متوسط و ۱۷/۹ درصد زیاد و خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند.

جدول شماره ۳- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب شبکه‌های اجتماعی

درصد تجمعی	درصد معتبر	درصد	فراوانی	دسترسی به شبکه‌ها
۲۹/۳	۲۹/۳	۲۰/۴	۴۱	کم و خیلی کم
۷۴/۳	۴۵	۳۱/۳	۶۳	متوسط
۱۰۰	۲۵/۷	۱۷/۹	۳۶	زیاد و خیلی زیاد
		۳۰/۳	۶۱	بی پاسخ
		۱۰۰	۲۰۱	کل

- به طور کلی میانگین نمرات مقیاس رضایت از زندگی (که از ترکیب مؤلفه‌های رضایت روحی و جسمی، مالی و اقتصادی، رضایت از خود، رضایت از روابط با دیگران و رضایت از جامعه و دولت به دست آمده) ۵۷/۵۸ است که فاصله کمی با میانگین اسمی (۶۰) دارد و نشان می دهد که میزان رضایت از زندگی پاسخگویان در حد متوسط است، به این صورت که ۲۸/۹ درصد رضایت کم و خیلی کم، ۶۶/۲ درصد متوسط و ۰/۵ درصد رضایت زیاد و خیلی زیادی داشته‌اند.

جدول شماره ۴- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان رضایت از زندگی

میزان رضایت	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
کم و خیلی کم	۵۸	۲۸/۹	۳۰/۲	۳۰/۲
متوسط	۱۳۳	۶۶/۲	۶۹/۳	۹۹/۵
زیاد و خیلی زیاد	۱	۰/۵	۰/۵	۱۰۰
بی جواب	۹	۲/۵		
کل	۲۰۱	۱۰۰		

آزمون فرضیه‌های تحقیق :

فرضیه اول که به بررسی رابطه بین دسترسی به شبکه‌های اجتماعی و میزان رضایت از زندگی در بین سالمندان می پردازد در سطح معناداری ۰/۰۰۳ تأیید می شود. جهت بررسی وجود رابطه معنادار بین دو متغیر فوق از معادله رگرسیون استفاده شده است. ضریب بتای ۰/۲۵۶ نشان می دهد که تغییر یک انحراف استاندارد در متغیر دسترسی به شبکه‌ها باعث تغییر ۰/۲۵۶ انحراف استاندارد در متغیر رضایت از زندگی می شود. آماره t از آن جا که بزرگتر از عدد ۲/۳۳ است اهمیت نسبی حضور متغیر مستقل در مدل یا تأثیرگذاری متغیر مستقل بر وابسته را نشان می دهد. میزان ضریب همبستگی (R) برابر ۰/۲۵ است که بیان کننده این نکته است که دسترسی به شبکه‌ها و میزان رضایت از زندگی دارای رابطه ضعیف با یکدیگر هستند. ضریب تعیین (R^2) هم برابر ۰/۰۵۹ است که بیان کننده این نکته است که حدود ۵/۹ درصد از

تغییرات متغیر وابسته توسط متغیر مستقل تبیین می‌یابد.

جدول شماره ۵- رگرسیون میزان رضایت از زندگی بر حسب دسترسی به شبکه‌ها

سطح معناداری	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	دسترسی به شبکه‌ها
۰/۰۰۳	۹/۳۷۴	۲۷۰/۲۴۲	۱	۲۷۰/۲۴۲	رگرسیون
		۲۸/۹۱۲	۱۳۳	۳۸۴۵/۲۳۹	باقی مانده
			۱۳۴	۴۱۱۵/۴۸۱	مجموع

جدول شماره ۶- ضرایب رگرسیونی دسترسی به شبکه‌ها

سطح معناداری	T	ضرایب		
		خطای استاندارد	- B	
۰/۰۰۰	۱۷/۴۲۷	۲/۸۱۹	۴۹/۱۲۸	ثابت
۰/۰۰۳	۳/۰۵۷	۰/۰۵۹	۰/۲۵۶	میزان دسترسی به شبکه‌ها

جدول شماره ۷- ضریب همبستگی متغیر دسترسی به شبکه و میزان رضایت از زندگی

ضریب تعیین (R^2)	ضریب همبستگی (R)
۰/۰۵۹	۰/۲۵۶

- فرضیه دوم یک فرضیه تفاوت است: بر حسب نوع شبکه‌ها میزان رضایت از زندگی در بین سالمندان تفاوت دارد.

جهت مقایسه میزان رضایت از زندگی در بین سالمندان در دو نوع شبکه (خویشاوندی و غیر خویشاوندی) از آزمون F استفاده شده است. میزان آماره F برابر ۷/۶۵۱ با درجه آزادی ۲ و سطح معناداری ۰/۰۰۱ است. چون میزان سطح معنی داری از خطای ۰/۰۵ کمتر است لذا فرض برابری میانگین رضایت از زندگی در شبکه‌های خویشاوندی و غیر خویشاوندی با ۹۵٪ رد می‌گردد. از طرف دیگر نتایج بررسی حاصل از داده‌ها نشان می‌دهد، میزان این دسترسی

و رضایت حاصل از آن در شبکه‌های خویشاوندی بیشتر از غیر خویشاوندی بوده است. از آن جایی که متغیر شبکه‌های اجتماعی به صورت یک متغیر اسمی با دو مقوله در پرسش نامه طراحی نشده بود امکان اجرای آزمون T و مقایسه میانگین‌ها برای مشخص شدن تفاوت‌ها وجود نداشت. به همین دلیل در این رابطه صرفاً بر نتایج حاصل از داده‌ها (پرسش نامه و مشاهده) تأکید کردیم.

جدول شماره ۸- آزمون f جهت سنجش برابری میانگین‌ها

سطح معنی داری	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۰۰۱	۷/۶۵۱	۲۱۳/۷۶۶	۲	۴۲۷/۵۳۲	بین گروه‌ها
		۲۷/۹۳۹	۱۳۲	۳۶۸۷/۹۴۹	درون گروه‌ها
			۱۳۴	۴۱۱۵/۴۸۱	کل

فرضیه سوم هم فرضیه تفاوت است که ارتباط معکوس دو متغیر دسترسی به شبکه‌ها و رضایت از زندگی را بررسی می‌کند. به این معنی که بر حسب میزان رضایتمندی، میزان دسترسی به شبکه‌ها هم متفاوت است. برای بررسی این رابطه از دستور کای اسکوتر در نرم افزار SPSS استفاده شده است. مقدار آزمون کای اسکوتر برابر با ۱۲/۴۰۸ است و سطح معنی داری آن ۰/۰۱۵ می‌باشد که چون این مقدار کوچکتر از خطای نوع اول در سطح ۰/۰۵ است فرض صفر به معنی استقلال فراوانی‌های سطر و ستون را رد می‌کنیم. رد فرض H_0 به این معناست که فراوانی‌ها اختلاف معنی داری با هم دارند. شدت همبستگی به دست آمده از آماره گاما برابر با ۰/۳۹۷ و در سطح کوچکتر از ۰/۰۵ معنی دار است. بنابراین می‌توان گفت که میزان رابطه بین دو متغیر در سطح متوسط قرار دارد.

جدول شماره ۸- جدول بررسی رابطه بین دو متغیر ارتباط با شبکه‌ها و میزان

رضایتمندی

سطح معنی داری	درجه آزادی	ارزش
۰/۰۱۵	۴	۱۲/۴۰۸

جدول شماره ۹- جدول شدت رابطه بین دو متغیر فوق

	ارزش	سطح معنی داری
آماره گاما	۰/۳۹۷	۰/۰۰۴

جدول شماره ۱۰- جدول تقاطعی ارتباط بین دو متغیر نوع شبکه‌ها و مؤلفه‌های

رضایت

رضایت	ارتباط با شبکه‌ها			کل
	کم و خیلی کم	متوسط	زیاد و خیلی زیاد	
کم و خیلی کم	۳ ٪۷/۷	۰ ٪۰/۰	۱ ٪۲/۹	۴ ٪۳
متوسط	۱۶ ٪۴۱	۲۴ ٪۳۸/۷	۵ ٪۱۴/۷	۴۵ ٪۳۳/۳
زیاد و خیلی زیاد	۲۰ ٪۵۱/۳	۳۸ ٪۶۱/۳	۲۸ ٪۸۲/۴	۸۶ ٪۶۳/۷
کل	۳۹ ۱۰۰	۶۲ ۱۰۰	۳۴ ۱۰۰	۱۳۵ ۱۰۰

از آن جایی که شدت رابطه، بالا یا پایین بودن ارتباط با شبکه‌ها بر حسب مؤلفه‌های رضایت را نشان نمی‌دهد برای این که به این امر پی ببریم باید به جدول توزیع تقاطعی مراجعه کنیم که بر اساس این جدول، در مجموع میزان رضایتمندی کسانی که ارتباط زیادی با شبکه‌ها دارند بیشتر است و یا بالعکس کسانی که میزان رضایتمندی خود را زیاد عنوان کرده اند ارتباط بالایی هم با شبکه‌ها دارند که همان طور که گفته شد این موضوع را می‌توان از جدول توزیع تقاطعی فهمید.

بحث و نتیجه گیری

نتایج حاصل از تحقیق گویای آن است که بین شبکه‌های اجتماعی و رضایت از زندگی رابطه مستقیم و مثبتی وجود دارد. به طوری که با افزایش میزان دسترسی به شبکه‌ها، میزان

رضایت از زندگی هم افزایش می‌یابد. شبکه‌های اجتماعی علی‌الخصوص با توجه به حمایت‌هایی که برای سالمندان فراهم می‌کنند اعم از حمایت‌های عاطفی، مالی، اطلاعاتی، مشورتی و مصاحبتی، می‌توانند در کیفیت زندگی سالمندان بسیار موثر باشند. اگر حمایت‌های اجتماعی را به عنوان طیفی از کمک‌های میان فردی تعریف کنیم که افراد برای عملکرد روزانه خود همچون افزایش اعتماد به نفس، احساس تعلق، هدایت شناختی، کمک در انجام نقش‌ها و احساس مورد علاقه و تحسین بودن بدان نیاز دارند و اگر به اهمیت شبکه‌ها (از قبیل باشگاه‌های روزانه سالمندان، موسسات مراقبت از سالمندان، گروه‌ها و انجمن‌های سالمندی) در ارائه این نوع حمایت‌ها واقف باشیم به قوت مطالب و مباحث مطروحه در این باب بیشتر پی خواهیم برد. و این نکته ای است که و این بیکر نیز در نظریات خود به آن اشاره می‌کند او می‌گوید توسعه شبکه‌های اجتماعی در نهایت به خوشبختی، رشد و بالندگی، رضایت از زندگی و زندگی هدفدار منجر می‌شود. بیکر به پیروی از روان‌شناسان نظریه ارتباطی معتقد است مهمترین هدف، ایجاد شبکه‌های اجتماعی، افزایش مشارکت فرد در ارتباط با دیگران و انجام وظیفه ای در مقابل زندگی می‌باشد. به عبارت دیگر هر چه افراد بیشتر مشارکت اجتماعی خود را در قالب الگوی روابط شبکه ای بسط و گسترش دهند، از طریق مشارکت در روابط معنی دار و فعال با دیگران از زندگی لذت بیشتری خواهند برد. (بیکر، ۱۳۸۲: ۳۰) از طرف دیگر نوع شبکه‌ها نیز به عنوان عامل تاثیر گذار بر رضایت از زندگی عمل می‌کند و از آن جایی که نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد گستره دسترسی و برخورداری از حمایت‌ها از طریق شبکه‌های خویشاوندی بیشتر است، به نظر می‌رسد سالمندانی که از حمایت‌های عاطفی فرزندان، دوستان، همسایگان و اعضای نزدیک خانواده برخوردارند، در زندگی احساس امنیت و آرامش بیشتری خواهند داشت. و این بیشتر بدان سبب است که نوع نیازمندیهای سالمندان (نیازهای عاطفی و حمایت احساسی) به گونه ای است که آنها برای فرار از تنهایی و مطلوب نگه داشتن اوقات آرامش خود به اعضای نزدیک خانواده و دوستان و آشنایان نیاز دارند. چون خانواده بهترین مامن و مطمئن ترین پناهگاه برای مراقبت از سالمندان و حفظ ظرفیت‌های روحی آنان است. در طرح بین‌المللی اقدام برای سالمندان نیز خانواده بهترین مامن برای حمایت از سالخوردگان تلقی شده و تلاش برای حمایت و پشتیبانی از تحکیم خانواده و پاسخ

به نیازهای اعضای سالخورده آن مورد تاکید قرار گرفته است. لین هم در جریان تحقیقات خود به این نتیجه می‌رسد که متناسب با هدف کنش‌هنجاری (حفظ و حمایت از منابع موجود و در اختیار فرد) الگوی تعامل همگن با این نوع کنش هماهنگ است. این نوع از کنش منجر می‌شود که فرد کنشگران دیگری را که منابع مشابهی دارند و یک علاقه مشابهی در حفظ و حمایت کردن از آن را دارند جستجو کنند. هر چه منابع کنش‌گران شبیه‌تر باشد بیشتر محتمل است که آنها یک فهم و توجه مشترک برای حمایت از چنین منابعی داشته باشند. حمایت کردن از منابع فردی به پشتیبانی و حمایت‌انتهایی احتیاج دارد که در گروه‌های اجتماعی یکسان هستند. (لین، ۲۰۰۱: ۴۹) همان‌طور که قبلاً به آن اشاره شد سالمندان هم با توجه به شرایط و موقعیت سنی خود، در روابط اجتماعی خود با دیگران بیش از هر چیز حمایت‌های عاطفی و احساسی را جستجو می‌کنند که یکی از مهمترین مولفه‌های کنش‌هنجاری است. آنها تمایل دارند که با دیگران درد و دل کرده و دیگران در رد و بدل کردن احساسات با آنها رابطه برقرار کنند تا از این طریق بتوانند مشروعیت خود را بر مالکیت منابعی که در اختیار دارند حفظ کنند و برای پاسخگویی به این نیاز آنان شبکه‌های خویشاوندی یا همان کسانی که در چرخه روابط اجتماعی فرد سالمند از منابع مشابهی برخوردارند و در جایگاه اجتماعی مشابه قرار دارند (از قبیل دوستان، همکاران سابق و آشنایان دور و نزدیک) ابزار مناسب‌تری هستند. این شبکه‌ها یا این تعاملات (همگن) با ارائه حمایت‌های عاطفی و پشتیبانی احساسی در بیشتر موارد پاسخگوی نیاز باطنی آنها به برقراری روابط با دیگران هستند. همچنین گذشته از تاثیری که شبکه‌ها بر رضایت از زندگی دارند، خود مولفه رضایت هم می‌تواند بر گرایش به سمت شبکه‌های اجتماعی اثرگذار باشد. به این معنی که سالمندانی که از زندگی برداشت رضایتمندانه‌تری دارند بهتر می‌توانند با دیگران تعامل و ارتباط برقرار کرده و در فعالیت‌های اجتماعی مشارکت جویند. به خصوص سالمندانی که از تمامیت شخصی برخوردارند و با ناامیدی و احساس حقارت به گذشته خود نمی‌نگرند و با درک تجارب زندگی و یکپارچه ساختن این تجارب به تصویر منسجمی از خود و زندگی گذشته خود رسیده‌اند، با شناخت هویت، ارزش‌ها و نگرش‌های خود، آمادگی بیشتری برای برقراری تعامل مثبت و سازنده با دیگران دارند. پس این ارتباط دو سویه است و در جهت تقویت هم عمل

می‌کنند. و این نکته ای است که پورتر نیز در جریان تحقیق خود پیرامون بررسی تجارب رضایت بخش در دوران سالمندی به آن اشاره کرده است. او می‌گوید سالمندانی که قادر به درک و شناخت خویشان به عنوان افرادی با تجارب و مهارت‌های خاص در زندگی می‌باشند، بهتر می‌توانند خود را با تغییرات جدید پیش رو هماهنگ و سازگار کنند و راه حل‌هایی را برای حفظ هویت خود و تداوم ارتباط با دنیای پیرامون جستجو می‌کنند. (پورتر، ۲۰۰۵)

بنابراین با توجه به نتیجه حاصل از تحقیق حاضر و پژوهش‌هایی که در رابطه با سلامت روانی و رضایت سالمندان از زندگی به طور کلی (فردی و اجتماعی) صورت گرفته، می‌توان این گونه نتیجه‌گیری کرد که جدای از عوامل اقتصادی (مانند سطح درآمد و تامین نیازهای زندگی) عوامل بهداشتی (دریافت خدمات اجتماعی لازم برای تثبیت وضعیت جسمانی) سالمندانی که از حمایت‌های اجتماعی غیر رسمی و خانوادگی برخوردارند و دسترسی بیشتری به شبکه‌های اجتماعی دارند، احساس رضایتمندی بیشتری از زندگی خود در این دوران دارند و بهتر می‌توانند به سازگاری دست یابند. بر این مبنای لازم است مشارکت مدنی و فرهنگی به عنوان استراتژی مبارزه با دور ماندگی از جامعه و افزودن به میزان حمایت اجتماعی در میان سالمندان تقویت شود. تشکیل گروه‌ها و انجمن‌های سالمندی در سطوح محلی و ملی و منطقه‌ای، تاسیس مراکز تحت عنوان باشگاه‌های روزانه سالمندی با هدایت و رهبری خود سالمندان می‌تواند راه گشا باشد. (کنگره بررسی مسائل سالمندی، ۲۰۱۳:۲۰).

منابع

- ۱- بیکر، واین (۱۳۸۲)، مدیریت و سرمایه اجتماعی، ترجمه دکتر سید مهدی الوانی و دکتر محمد رضا ربیعی، انتشارات سازمان مدیریت صنعتی
- ۲- دواس (۱۳۸۶)، پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، تهران، نشر نی
- ۳- دینر و لوکاس (۲۰۰۳)، "ارزیابی پایایی مقیاس رضایت از زندگی" فصلنامه روانشناسان ایرانی " شماره ۱۱، بهار ۱۳۸۶
- ۴- شریفی، مریم (۱۳۸۱) " بررسی رابطه بین احساس تنهایی سالمندان با مشخصات فردی و اجتماعی آنان در شهر رشت" در بررسی مسائل سالمندی، تهران

- ۵- شجاعی باغینی، محمد مهدی (۱۳۸۷)، مبانی مفهومی سرمایه اجتماعی، تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی
- ۶- صفری، رضا و حبیب پور، کرم (۱۳۸۸)، راهنمای جامع کاربرد SPSS در تحقیقات پیمایشی، تهران، انتشارات متفکران
- ۷- کلمن، جیمز (۱۳۸۶)، بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی
- ۸- کنگره بررسی مسائل سالمندی در ایران و جهان (۱۳۸۱)، بررسی مسائل سالمندی در ایران و جهان، انتشارات
- ۹- گارت، گیل (۱۳۸۲)، روان شناسی سالمندی (حمایت و مراقبت از سالمندان)، تهران، انتشارات خورشید آفرین
- 10- -David mellor ,murk stokes et.al (2008) NEED for belonging, relationship satisfaction loneliness and life satisfaction, published by sage.
- 11- -Eileen j. porter (2005) A phenomenological perspective on older widows satisfactions with their lives, published by sage.
- 12- -Yuri yang, games A. Mortimer , et. Al (2004) THE ROLE of social engagement in life satisfactions: its significance among older with disease and disability, published by sag.
- 13- Barry wellman and s.d. berkowitz, eds, social structures: A network approach
- 14- -Nan, lin (2001) social capital " A theory of social structure and action, uk, Cambridge university press.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی